УДК: 330.322.54

Мілітас С.О.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Економічна криза, що охопила весь світ і Україну призвела до згортання багатьох наукових і фундаментальних досліджень. Це свідчить про те, що країна втрачає науковий потенціал. Економіка країни знаходиться в стані спаду, промисловість втрачає свої позиції, інвестиції в українські підприємства є не ефективними і не дають запланованих результатів, країна втрачає експортний потенціал, а продукція – конкурентоспроможність. Різке зниження сприйнятливості вітчизняної промисловості до інновацій обумовлене довгостроковим негативним впливом загальноекономічних проблем, пов'язаних із структурною деформованістю економіки країни, домінуванням в ній низько технологічних сировинних виробництв, які об'єктивно малосприйнятливі до сучасних наукових досягнень, і набагато менш економічно ефективні, ніж виробництва високої технологічної складності.

Огляд останніх досліджень. Незважаючи на проголошення інноваційного шляху розвитку, дотепер рівень впровадження інновацій настільки низький (лише 11% промислових підприємств країни веде інноваційну діяльність [7]), що вплив його не забезпечує хоч якого більш-менш суттєвого зростання рентабельності промислового виробництва.

Виклад основного матеріалу. Однією з причин такого стану є слабкість державної політики в науково-технологічній та інноваційній сферах, зокрема недоліки у визначенні державних пріоритетів і вкрай незадовільна ситуація з їх реалізацією. Протягом останніх трьох років рівень державної підтримки пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки невпинно зменшувався. Офіційні статистичні дані свідчать про поступове зниження темпів інноваційної діяльності в такій визначальній галузі економіки України, як промисловість (табл.1) [7].

Таблиця 1

Інноваційна активність промислових підприємств за напрямами інновацій (в % до загальної кількості підприємств) [7].

	2006	**2007**	**2008**
Кількість підприємств що займались інноваційною діяльністю, в т.ч.:	10,0	11,4	11,0
дослідження і розробки	4,6	3,7	3,2
придбання прав на патенти, ліцензії, використання індивідуальної власності	0,8	0,6	0,6
придбання безпатентних ліцензій, ноу-хау, технологій і інш.	0,6	1,1	1,3
придбання засобів виробництва	6,09	6,1	5,5
технологічна підготовка виробництва	5,0	4,3	3,8
маркетинг, реклама	4,6	3,7	3,3

Визначальним фактором підвищення ефективності національної економіки України є впровадження інноваційної моделі економічного розвитку, суть якої полягає у використанні в сфері виробництва досягнень науки і техніки, які реалізуються в інноваційній діяльності суб'єктів господарювання.

Саме активізація інноваційної діяльності здатна зупинити знищення наявного науково-технічного потенціалу країни, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної

продукції та експортний потенціал держави. На сьогодні в державі спостерігається масове банкрутство та втрата конкурентоспроможності підприємств, особливо малого та середнього бізнесу.

Мале та середнє підприємництво являє собою суттєву структурну частину ринкової економіки, елемент конкурентного ринкового механізму. Без малого та середнього бізнесу економіка не може ні функціонувати, ні розвиватись; саме малий та середній бізнес, оперативно реагуючи на зміну ринкової кон'юнктури, надає ринковій економіці необхідної гнучкості. Крім того, малий бізнес мобілізує значні фінансові та виробничі ресурси населення. В економіці розвинених країн на малий та середній бізнес приходиться 90% всіх підприємств і 20-60% ВВП [6].

Істотний внесок робить мале підприємництво і в формування конкурентного середовища, так як малий бізнес антимонопольний за своєю природою. Ця ознака відіграла велику роль в послаблені, а інколи і знищені в країнах з великим капіталом тенденції до монополізації. За умов дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів для суб'єктів малого та середнього бізнесу характерне швидке обертання ресурсів, так як вони не потребують великих стартових інвестицій. Вони спроможні за певної підтримки найбільш швидко й економічно доцільно розв'язувати проблеми демонополізації, стимулювати розвиток економічної конкуренції.

Саме малий бізнес відіграє важливу роль в найважливіших науково-технічних, фундаментальних і дослідно-конструкторських роботах, передусім у галузі електроніки, кібернетики, інформатики. Сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукомісткої продукції, мале підприємництво тим самим виступає провідником НТП. Наприклад, більшість дрібних фірм, що виникли наприкінці 80-х роках у Великобританії, є найбільш технічно оснащеними. А в США на сектор малого підприємництва припадає близько 50% науково-технічних розробок [4]. За даними аналізу Національного наукового фонду США, починаючи з 1952 року невеликі компанії зробили великий внесок в створення найбільш важливих винаходів. Так, у США малими фірмами було створено 35%, а у Великобританії і Німеччини – відповідно 23% і 26% нововведень [3]. Малі науково-технічні компанії розвиваються й у нашій країні. Багато з них займаються наукомісткими виробництвами, зайняті розробкою нових продуктів і технологій. Слід зазначити, що роль малих фірм у процесі нововведень не є універсальною. Вони займають особливе, своє місце в інноваційній сфері. Характерною рисою інноваційної діяльності малих фірм є їхня переважна орієнтація на створення продуктів – інновацій, а не нових технологій.

Сьогодні на малих підприємствах майже призупинені інноваційні процеси: закриваються інноваційні проекти, перестають надходити інвестиції, втрачається науковий потенціал. В таблиці 2 показано співвідношення промислових підприємств, що впроваджують інновації в Херсонській області. Економічна обстановка, що склалась в державі підриває стимули до підприємницької діяльності у виробничій сфері, фінансове «знекровлення» малих підприємств фактично закриває перед ними шляхи до сучасних технологій. Тому основним завданням держави є створення сприятливого інноваційного клімату та фінансово-ресурсна підтримка інноваційної активності підприємств малого та середнього бізнесу.

Таблиця 2

Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації в Херсонській області [8]

	2006	2007	2008
Всього, %	22	23	23
Впроваджували нові технологічні процеси, %	3	5	6
Освоювали виробництво нових видів продукції, %	6	6	6
Здійснювали комплексну механізацію та автоматизацію виробництва, %	9	13	14

Реалізовували інноваційну продукції, %	22	21	19

Глибока системна криза, яку тривалий час переживає економіка України, нестабільність управлінських структур, часта зміна кадрів, недостатнє фінансування передбачених законодавством заходів негативно позначилися на змісті, послідовності та результативності реалізації заходів інноваційної політики як в державі, так і в Херсонській області. Питома вага промислових підприємств, які впроваджують інновації, у загальній кількості підприємств на Херсонщині значно зменшилась в порівнянні з минулим роком майже на 65%.

Високий рівень інноваційності продукції та її конкурентоспроможності обумовлюється перш за все пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки та ефективністю їх реалізації у виробництві. Це - дослідження і розробки в галузі охорони навколишнього середовища (довкілля), поліпшення здоров'я людини та розвиток людського потенціалу, застосування новітніх технологій в медицині та інших галузях економіки, а також для лікування найпоширеніших захворювань людини, поширення засобів інформації суспільства, застосування ресурсозберігаючих технологій в енергетиці, промисловому комплексі, сільському господарстві та переробці сільськогосподарської продукції.

Перспективний розвиток інноваційної діяльності в країні залежатиме від позитивних змін в тенденціях темпів зростання рівня інноваційності продукції відповідно до обсягів реалізації науково-технологічних пріоритетів, особливо тих, що відповідають концепціям прогресивних напрямків науково-технічного розвитку розвинених країн світу. Такий характер інноваційного розвитку є важливою передумовою нарощування темпів економічного зростання країни, якщо враховувати, що в країнах з високим технологічним розвитком економічна динаміка та конкурентоспроможність обумовлюється головним чином науково-технічними зрушеннями у виробництві. Для цього необхідно здійснити наступні заходи:

1) координація інноваційної діяльності та стимулювання інновацій;
2) створення правової бази інноваційних процесів, в тому числі системи захисту авторських права інноваторів і охорони інтелектуальної власності;
3) кадрове забезпечення інноваційної діяльності;
4) формування інноваційної інфраструктури (інноваційні фонди, промислові фінансові групи, холдингові компанії);
5) забезпечення соціальної і економічної спрямованості інновацій;
6) регіональне регулювання інноваційних процесів;
7) здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
8) моніторинг реалізації інноваційної політики на підприємствах малого та середнього бізнесу;
9) фінансова підтримка малих підприємств (повне фінансування, часткове фінансування) та інша фінансова підтримка:
10) забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
11) державні замовлення на проведення науково-дослідницьких робіт.

Державна підтримка інноваційних процесів дає можливість перейти до реалізації комплексних регіональних, галузевих і загальнодержавних програм середнього і малого інноваційного бізнесу, а також сконцентрувати бюджетні ресурси на пріоритетних напрямках виробництв і прискорити процеси структурної перебудови економіки України.

Такий механізм дає можливість реалізувати такі важливі функції: стратегію планування інвестицій, конкурсний механізм формування програм і добору інноваційних пропозицій для їхньої реалізації, квотування бюджетних коштів для реалізації загальнодержавних програм і програм малого інвестиційного бізнесу.

Водночас підприємства малого та середнього бізнесу повинні активізувати свій інноваційний потенціал. Керівники та менеджери, інженери та конструктори мають розробляти такі інноваційні проекти, які будуть приваблювати інвесторів; нововведення та інноваційні продукти мають бути конкурентоспроможними, високоякісними та екологічно чистими; виробництво майбутнього продукту повинно бути наукоємним, матеріаломістким та мати мінімальний вплив на навколишнє природне середовище.

До основних факторів, що сприяють розвитку малого інноваційного бізнесу в Україні належать:

1. Інтелектуальний потенціал є найпершою складовою малого інноваційного бізнесу. За останні роки спостерігається відтік інтелектуальних кадрів з країни, а отже втрачається інтелектуальний потенціал. Для того щоб змінити цю ситуацію необхідно створити гідні умови роботи «інтелектуальній інтелігенції» (достойна зарплатня, державна підтримка, статус).
2. Сприятливий кредитно-фінансовий механізм. Держава повинна здійснювати фінансування інноваційних проектів: інвестиційна допомога у проведенні енергозберігаючих заходів; стимулювання впровадження передової технології; субсидіювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Також необхідно зменшувати податкове навантаження на підприємства, які впроваджують інновації: повне звільнення інноваційних підприємств від податків на прибуток протягом перших двох років роботи, на 75% - на третьому році; на 50% - на четвертому та на 25% - на п’ятому; знижка на науково-дослідні витрати; режим прискореної амортизації для устаткування.
3. Заміщення ввозу іноземної продукції, що користується попитом на внутрішньому ринку, на продукцію вітчизняного виробництва, що має високу якість, є екологічно чистою і створена на основі інноваційних технологій.
4. Страхування інноваційних ризиків державою, що забезпечить привабливість до вкладання інвестицій комерційними банками, фінансовими установами, холдинговими компаніями, промислово-фінансовими групами.
5. Розробка програми і стратегій інноваційного розвитку держави та її законодавче закріплення.
6. Взаємовідносини між бізнесом і наукою. Науково-дослідні установи мають одержувати винагороду за свої винаходи, інновації, нововведення. Необхідно зосередити увагу на підготовці високо кваліфікаційних кадрів в інноваційній діяльності.
7. Науково-прогнозний маркетинг. Його основна задача полягає у визначенні майбутнього попиту на новостворену продукцію, технологію.

Висновки. Виконання основних завдань та забезпечення сприятливого інноваційного клімату забезпечить ефективну інноваційну діяльність, що, в свою чергу, підвищить експортний потенціал держави, здійснить оновлення виробництва, допоможе виробляти конкурентну високоякісну продукцію.

Анотація

Стаття розглядає перспективи розвитку інноваційної діяльності на підприємствах малого та середнього бізнесу. В умовах економічної кризи дуже важливим кроком є оновлення виробництва, що надає перевагу вітчизняній продукції, підвищує її конкурентоспроможність, якість. Тому в Україні необхідно створити програму реалізації інноваційної діяльності, яка має враховувати інноваційний потенціал держави та сприйнятливість до інновацій підприємств, особливо малого та середнього бізнесу.

Ключові слова: інновація, нововведення, інноваційний потенціал, інноваційний проект, малий та середній бізнес, державна інноваційна політика, валовий внутрішній продукт (ВВП), конкурентоспроможність.

Аннотация

Статья рассматривает перспективы развития инновационной деятельности на предприятиях малого и среднего бизнеса. В условиях экономического кризиса очень важным шагом является обновление производства, что предоставляет преимущества отечественной продукции, повышая ее конкурентоспособность и качество. Поэтому в Украине необходимо создать программу реализации инновационной деятельности, которая должна учитывать инновационный потенциал государства и восприимчивость к инновациям предприятий, особенно малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: инновация, нововведение, инновационный потенциал, инновационный проект, малый и средний бизнес, государственная инновационная политика, валовой внутренний продукт (ВВП), конкурентоспособность.

Summary

Article considers prospects of development of innovative activity at the enterprises of small and average business. In the conditions of an economic crisis very important step is manufacture updating that gives advantages of a domestic production, raising its competitiveness and quality. Therefore in Ukraine it is necessary to create the program of realisation of innovative activity which should consider innovative potential of the state and a susceptibility to innovations of the enterprises, especially small and average business.

Keywords: an innovation, innovative potential, the innovative project, small and average business, the state innovative policy, a total internal product (gross national product), competitiveness.

Перелік використаної літератури:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 4 липня 2002 р. зі змінами та доповненнями
2. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва на період до 2015 року. «Влада і бізнес: від стратегії підтримки до стратегії партнерства», 2008. – 26с.
3. Олександр Борковські, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшельц. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу. Монографія. – Познань/Київ, 2005. – 186с.
4. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2002. – 254с.
5. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – К.: Товариство «Знання», КОО, 2001. – 277 с.
6. Малий та середній бізнес. / За ред.. В.Є. Сахарова. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2003. – 368с.
7. Україна в цифрах. Статистичний щорічник України за 2007 рік. / За ред. О.Г.Осауленка. – К.: Видавництво «Консультант», 2008. – 260с.
8. Статистичний щорічник Херсонської області за 2007 рік. / За ред. В.А. Вознюка. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області, 2008. – 512с.
9. Назаров В., Ващук Я. Державна інноваційна політика на регіональному рівні, - „Ділова Україна”,№ 44, 2001.
10. Кульчицький І.І. Проблеми розвитку малого інноваційного підприємництва. – Львів: Львівський центр науково-технічної і економічної інформації, 2009.
11. www.menegement.com.ua
12. www.kmu.gov.ua
13. www.mfa.gov.ua
14. www.cstei.lviv.ua